

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу НВОСУ ДЖОНАТАН ЕМЕКА

на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт.

Сьогодні в більшості країн світу значно актуалізуються питання оцінювання впливу на довкілля від різних видів діяльності, зокрема в процесі видобутку нафти. Це пов'язано з необхідністю підвищення ефективності соціально-економічного розвитку як в глобальному вимірі, так і на регіональному рівні. Сучасні тенденції в сфері охорони довкілля в світі в цілому, і в Нігерії зокрема, свідчать про необхідність обґрунтування економічної політики, спрямованої на узгодження економічних та екологічних інтересів на регіональному рівні в напрямі реалізації положень концепції сталого розвитку.

З огляду на це, виникає необхідність в удосконаленні як теоретичних положень, так і науково-методологічних підходів до оцінювання впливу на навколишнє середовище процесів розвідки та видобутку нафти з урахуванням еколого-економічних факторів. Слід відмітити, що підвищена увага до цих питань може створити підґрунтя до посилення рівня науково-методичного забезпечення розроблення стратегій управління для підвищення соціально-економічного розвитку регіону дельти Нігеру в Нігерії, а удосконалення підходів до оцінювання впливу від нафтовидобувної діяльності посилять систему еколого-економічної безпеки країни. Тому, безумовно, дане дослідження є актуальним.

Дане дисертаційне дослідження виконувалось згідно з напрямками наукових досліджень Сумського державного університету, а також відповідає

основним науковим напрямом фундаментальних досліджень, таким як Програма стійкого розвитку Об'єднаних націй, співвідноситься із резолюцією Європейського Парламенту від 29.09.2011 №. P7_TA(2011)0430 щодо сталого розвитку (пп. В7-0522/2011), відповідає переліку цілей сталого розвитку, офіційно затвердженому на засіданні Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 року, з програмним документом Уряду України «Цілі сталого розвитку», представленим у Національній доповіді 15 вересня 2017 року.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, повнота викладу в опублікованих працях

Розроблені автором наукові положення, висновки та рекомендації достатньою мірою обґрунтовані, базуються на узагальненні фактів, аналізі статистичних матеріалів і наукових праць та інших джерел.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Нвосу Джонатана Емеки базуються на системному підході до проведення еколого-економічного оцінювання впливу на навколишнє середовище процесів розвідки та видобутку нафти в регіоні дельти р. Нігер. Основні положення дисертації, які містять певну наукову новизну, базуються на вивченні та застосуванні автором сучасних фундаментальних та прикладних досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, нормативних актів, матеріалів науково-практичних конференцій з проблем економіки природокористування тощо.

У роботі використано значну кількість інформаційних джерел з досліджуваної проблематики, у т.ч. електронних ресурсів, представлених у мережі Internet (зібрані й опрацьовані особисто автором), що дозволило провести критичний аналіз фактичного матеріалу. Очевидно, що структура роботи логічна і завершена. Зміст дисертаційної роботи, який відповідає назві теми, засвідчує завершеність дослідження. Через усі розділи простежується проблема комплексної оцінки впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону.

Достовірність наукових результатів дисертації підтверджується використанням сучасних методів наукових досліджень, апробацією теоретичних положень, науково-методичних підходів та результатів практичних розрахунків на науково-практичних конференціях, впровадженням результатів дослідження у практику господарювання (компанією ДОТ Глобал Ресурс Нігерія ЛТД та Сумським державним університетом).

В опублікованих наукових працях повністю висвітлена сутність отриманих результатів та їх наукова новизна. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано у 14 друкованих працях: в одноосібних статтях в наукових фахових виданнях України з економіки (6, з них: 5 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз) та у збірниках матеріалів конференцій (8 публікацій).

Автореферат оформлений згідно чинних вимог МОН України, висвітлює основні положення дисертаційного дослідження, не містить інформації, яка не наведена у дисертації. Висновки є логічно обґрунтованим підсумком проведеного дослідження та повністю відображають основні положення виконаної роботи та перспективні напрями її практичного застосування.

3. Ступінь новизни наукових результатів, отриманих автором дисертації

Дисертаційна робота структурно включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки. Детальний розгляд дисертації, опублікованих наукових праць та автореферату дає можливість стверджувати, що у дисертаційній роботі Нвосу Джонатана Емека розроблені теоретичні та методичні положення, наведені висновки і рекомендації в галузі комплексного оцінювання впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону, які характеризуються науковою новизною та свідчать про особистий внесок автора в розвиток

теорії та практики економіки природокористування та забезпечення екологічно сталого розвитку.

Найбільш важливими в науковому і практичному сенсі є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни:

1. Досить вдало розвинена економічну сутність поняття «екологічна стійкість», виділені основні його завдання (стор. 36-42), а також зроблено уточнення явища «парадоксів розвитку» як складових сталого регіонального розвитку, які трактуються «як результат невідповідності укладів між регіонами-імпортерами технологій та регіоном-реципієнтом» (стор. 140-142).

2. Доцільним, на наш погляд, є розвиток положень теорії еколого-економічного збитку за рахунок удосконалення розуміння збитко-формуючих факторів стану. На основі проведеного дослідження загальноприйнятні елементи зазначеного механізму визначення економічного збитку автор пропонує доповнити показниками соціального розвитку та інтерпретувати з позиції носія традиційної культури (стор. 110-114; 142). Це створить передумови для узгодження управлінських дій при визначенні економічних, соціальних та екологічних наслідків нафтовидобування, особливо при визначення збитків та втрат через деструкцію, спричинену процесами розвідки та видобутку нафти в досліджуваному регіоні.

3. Важливе науково-практичне значення має удосконалений автором науково-методичний підхід до визначення рівня соціально-екологічно-економічної стабільності регіону та визначення відповідного інтегрального показника. Такий підхід враховує соціально-економічні показники і дозволяє визначити відхилення параметрів розвитку нафтовидобувних регіонів від інших (стор. 146-149).

4. Іншим важливим науковим результатом дослідження є запропонований автором організаційно-економічний механізм підтримки соціо-еколого-економічної стабільності території, що дозволяє досягти цілісності системи прийняття рішень за заданими параметрами розвитку регіональної системи в сучасних умовах господарювання (стор. 159-169).

5. На увагу заслуговують результати аналізу за даними досліджень, що свідчить про зв'язок між видобутком нафти у регіоні дельти Нігера та процесами соціально-культурної та екологічної деградації (стор. 150-161). Цілком обґрунтованим є висновок про те, що необхідно враховувати чинники етно-культурного розвитку, форми поділу праці, джерела економічного розвитку громад та суспільно-економічного укладу в цілому в процесі прийняття рішень на регіональному рівні щодо імплементації нових технологій.

6. Підкреслимо, що науковим здобутком автора у дисертаційній роботі є розвиток концепції соціо-еколого-економічної стабільності в регіональному вимірі, що проявляється у застосуванні системи моніторингу основних показників розвитку галузі відповідно до встановлених параметрів розвитку регіону. За результатами, які отримані в роботі, це дозволить перейти від стихійно сформованих зв'язків між соціо-економічною та екологічною системами – до цілісної системи прийняття рішень із досягнення соціо-еколого-економічної стабільності (стор. 166-170).

Результати дослідження будуть корисними й в практичній діяльності інших регіонів. Наукові результати відзначаються високим рівнем обґрунтованості та достовірності, отримані на основі використання різноманітних методів наукового дослідження, оброблення значного масиву інформаційних даних, опрацювання великої кількості літературних джерел.

4. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Теоретичні та методичні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи доведені до рівня практичних розробок і можуть бути застосовані як у подальших дослідженнях, так і в практичній роботі підприємств та організацій, зокрема нафтовидобувних підприємств. Результати роботи можуть бути використані при здійсненні управління охороною навколишнього середовища, розширити інструментарій

стратегічного планування у нафтовидобувній галузі з урахуванням вимог екологічної безпеки.

Розроблені положення дисертаційної роботи мають досить високу універсальність і можуть використовуватись під час розроблення стратегічних, тактичних та оперативних рішень суб'єктів різних галузей, діяльність яких спрямована на підвищення екологічної безпеки та охорони навколишнього середовища.

5. Дискусійні положення дисертаційної роботи

Відзначаючи в цілому позитивне враження від дисертаційного дослідження Нвосу Джонатана Емеки та вагоме практичне значення одержаних автором результатів, слід вказати на деякі недоліки та положення, які мають дискусійний характер:

1. Викладене автором у підрозділах 1.1 та 1.2 бачення сучасних теоретичних проблем, пов'язаних з концепцією сталого соціо-економічного, екологічного розвитку, а також регіонального розвитку та відображення результатів їх взаємодії, переобтяжене систематизованими теоретичним викладенням, що ускладнює загальне розуміння поставленого наукового завдання в сфері економіки природокористування, зокрема в частині проблематики екологічні збитків від нафтовидобування в Нігерії (стор. 30-68).

2. Виходячи з логіки вирішення наукової проблематики дисертаційного дослідження, доцільно було б більш детально обґрунтувати структуру втрат від нафтовидобування внаслідок нанесення шкоди здоров'ю населенню. До розрахунку автор, зокрема, пропонує застосувати схожі за змістом показники: «втрати від витрат на компенсацію та лікування людей, постраждалих від наслідків розливів нафти» та «втрати через шкоду здоров'ю, яку місцевому населенню наносять споживання забрудненої нафтою води та їжі». На нашу думку, перший показник є більш загальним та ширшим, тому він враховує другий показник (с. 115 дисертації, стор. 10 автореферату).

3. В дисертації детально викладені результати аналізу підходів до оцінювання економічного збитку від забруднення довкілля з позиції витратного підходу. Проте чітко не доведено, чому саме п'ять суб-показників кожної складової з великої кількості наявних в статистичній звітності були обрані як базові, котрі формують в подальшому інтегральний показник соціально-екологічно-економічної стабільності розвитку регіону (стор. 147-148 дисертації).

4. При побудові структурної схеми організаційно-економічного механізму підтримки соціально-екологічно-економічної стабільності регіону (стор. 165 дисертації, стор. 15 автореферату) автор пропонує одним із заходів «створення сприятливого бізнес-середовища для посилення виробничого потенціалу регіону», але в цілому в роботі робить висновки, що розвиток нафтовидобувної галузі призводить до деградації досліджуваного регіону. Слід було б, враховуючи цей факт, запропонувати «створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку екологічного чистого виробництва та/або «зеленого» підприємництва».

5. Досить суперечливо в роботі зроблено висновки щодо необхідності збереження звичних форм господарювання одночасно з пропозицією сталого розвитку бізнесу у регіоні. Автор говорить про деградацію традиційних видів зайнятості під впливом імпорту технологій. У той же час він пропонує підтримувати виробництво й створювати сприятливий бізнес-клімат, що апріорі передбачає залучення нових технологій, хоча і за узгодженням економічних інтересів всіх стейкхолдерів, в тому числі носія традиційної культури регіону. Доцільно було б зазначити характер участі всіх стейкхолдерів в цьому процесі, в тому числі в регулюванні питань механізму підтримки соціально-екологічно-економічної стабільності розвитку регіону (рис. 7, стор. 15-17 автореферату).

6. В роботі не пояснюється, яким чином механізм підтримки соціально-екологічно-економічної стабільності розвитку регіону буде інтегровано в систему управління природокористуванням в країні, а обов'язковий «модуль

визначення зони стабільності» буде корелювати та формуватися відповідно до заданого вектору регіонального розвитку.

7. Робота значно виграла б, якщо автор використав більш актуальні дані за показниками розвитку регіону, що б надало можливості більш точно характеризувати баланс між екологічним, економічним та соціальними площинами розвитку досліджуваного регіону (стор. 14 автореферату, рис. 5,6).

8. Доцільно було б в дисертаційній роботі, на наш погляд, врахувати інструменти економічної мотивації стейкхолдерів, які є носіями традиційної культури регіону, для реалізації механізму підтримки соціально-екологічно-економічної стабільності розвитку регіону, задекларованого автором у роботі (стор. 158-169).

Однак, не зважаючи на відзначені недоліки, дисертаційне дослідження в цілому виконано на досить високому рівні, а наведені критичні оцінки та дискусійні моменти не зменшують загальної цінності виконаної дисертаційної роботи та не знижують її загальної позитивної оцінки.

6. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Нвосу Джонатана Емеки є завершеною, самостійно виконаною, науковою працею. Положення дисертаційної роботи містять наукову новизну та мають практичну цінність. У роботі на підставі проведених досліджень отримано результати, які являють собою теоретичну та методичну базу щодо удосконалення теорії і практики економіки природокористування та охорони навколишнього середовища щодо комплексного оцінювання впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону.

В роботі виконані вимоги, що ставляться до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, обґрунтовано актуальність обраної теми, запропоновані висновки та пропозиції, що наведені в роботі, є

достовірними, містять наукову новизну. Автореферат є ідентичним за змістом дисертації та відображає основні її положення.

Основні положення дисертації доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях, у т.ч. включених до міжнародних наукометричних баз, та у наукових періодичних виданнях інших держав з тематики дисертаційного дослідження.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що дисертація на тему «Оцінка впливу розвідки та видобутку нафти на довкілля та соціально-економічний розвиток регіону дельти Нігеру в Нігерії» відповідає вимогам пп. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою КМУ №567 від 24 липня 2013 р., а її автор, Нвосу Джонатана Емека, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.06 – економіка природокористування та охорони навколишнього середовища

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства
та управління персоналом
Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка

 С.Ю. Кулакова

Підпис засвідчую

Перший проректор – проректор
з науково-педагогічної роботи
Полтавського національного
технічного університету імені Юрія Кондратюка

 Б.О.Коробко